

TOISEN SOINNUN ETSIJÄT – TEEMA 1 – POPIN JA ROKIN VALTAVIRTA

HUOM! Tämä teksti on ns. final draft eli viimeinen käsikirjoitusversio, joka on käynyt läpi vertaisarvioinnin ja hyväksytty. Viittaukset ainoastaan julkaistuun versioon teoksessa *Toisen soinnun etsijät. Turkulaisen populaarimusiikin villit vuodet 1970–2017*. Toim. Pertti Grönholm ja Kimi Kärki. Turun Historiallinen Arkisto 70, Turun Historiallinen Yhdistys 2017. ISBN 978-9527-0450-77.

LEVYNPYÖRITYSTÄ, DISKOILUA JA LETKAJENKKA

Kari Kallioniemi

Suhtautuminen disko- ja tanssiravintolakulttuuriin on Suomessa 1980-luvulle tultaessa ollut vaihtelevaa. 1970-luvun lopulle asti diskokulttuuri oli pääasiallisesti aikakauden hittimusiikin soittamista tanssivalle yleisölle, kun taas 1970-luvun lopulla alkanut diskobuumi konerytmeineen aiheutti esimerkiksi elävän musiikin yhdistyksissä penseyttä, ja ajoittain jopa vihamielisyyttä, joka kertoi osaltaan eri nuorisokulttuurien välisistä jakolinjoista. Erityisesti rocklehdistö leimasi diskomusiikin ja -kulttuurin tällöin popmusiikin kaupalliseksi alaosastoksi, jota määritteli pinnallisuuden, eskapismien ja ”epäaitouden estetiikka”. Yleinen ajatussuunta oli, että elävän (tanssi)bändin esittämän musiikin oli korvannut levyjä pyörittävä tiskijukka, jolla saattoi olla kaupallisia kytköksiä levyteollisuuteen, joka taas pyrki edistämään ”koneilla tehtyä jumputusta”, jossa ”kapitalistisen kulttuurin ansaintalogiikka” näyttäytyi alastomimmillaan.

Karhulalaisesta varhaisesta diskokulttuurista (1969–1979) kulttuurihistorian väitöskirjan tehnyt Liisa Avelin huomauttaakin aiheellisesti, että vaikka diskokulttuuri oli osittain halveksittu nuorisokulttuurin muoto, se tarjosi erityisesti suomalaisilla pikkupaikkakunnilla nuorisolle vapaa-ajanviettomuodon ja -paikan, joka mahdollisti ja tasa-arvoisti nuorisomusiikin kuluttamisen. Tässä vaiheessa diskoissa soitettu populaarimusiikki oli aikansa nuorisomusiikkia laidasta laitaan – aina sen progressiivisiä tyylejä myöten – ja vasta 1970-luvun loppua kohden alkoi muotoutua käsitys vain yhdestä, erityisesti diskoja varten tuotetusta musiikista.

Jo pelkästään sanan disko mainitseminen assosioituu yhä monilla huvittuneisiin ja hurruiisiin muistoihin John Travoltasta, miehestä joka ”arkaaisten diskovalojen loisteessa tanssii leveälahkeisissaan läpi lauantai-illan”, kuten häntä kuvailin vuonna 1988. Vuonna 1977 ensi-iltansa saanut yhdysvaltalainen *Saturday Night Fever* -elokuva kertoi tarinan 19-vuotiaan maalikaupan työntekijän Tony Maneron (John Travolta) diskoviikonlopuista, joiden aikana hänestä kuoriutui tähtitanssija. Tämä elokuva määritteli suhtautumisen koko musiikkigenreen vuosiksi eteenpäin myös Suomessa.

Tätä ennen Suomeen oli jo rantautunut – erityisesti Ruotsin esimerkkiä seuraten – erilaisia levymusiikkia soittaneita tanssiravintoloita tai diskoteekkeja. Helsingissä Kulosaaren Casinoon perustettiin vuonna 1966 Club Discoteca, Hämeenlinnan Spede-klubia oli jo kaksi vuotta aiemmin kutsuttu diskoksi ja Tampereella ravintola Tillikan disko avattiin 1960-luvun lopulla. Tunnetuista tiskijukista, kuten Tapani Ripatti ja Joke Linnamaa, alkoi vähitellen muotoutua myös julkisuuden henkilöitä. Varsinkin Ripatin sanavalmis esiintyminen Mainostelevisio *Levyraati*-ohjelmassa (1961–2005, tauolla 1997–2002), jossa sekalainen – mutta aikanaan arvovaltainen – raati arvioi uusimpia äänilevyjä, vaikutti myös muuttuviin asenteisiin tiskijukia ja diskokulttuuria kohtaan.

Turku oli monessa mielessä diskokulttuurin edelläkävijä. Ruotsista tulevat vaikutteet rantautuivat nopeasti Turkuun ja yliopistokaupungin vilkas opiskelijaelämä tarjosi aktiviteetteja myös tällä alueella. Kaupungin sodanjälkeisen ajan populaarimusiikin historialle on ollut leimallista se, että erilaiset festivaalit ja kaupunkitapahtumat ovat monesti kansallisesti tunnetumpia kuin Turusta tulevat artistit tai yhtyeet. Ruisrock, DBTL ja Koneisto ovat tästä tunnettuja esimerkkejä ja Tukholman ja Ruotsin läheisyys on ollut omiaan luomaan edelläkävijyyteen liittyntä henkeä ja pyrkimystä – niin valtavirran kuin vaihtoehtokulttuurin parissa – mihin yhteyteen myös tiskijukka- ja ohjelmatoimistokulttuuri istuivat luontevasti.

Turun yliopiston opiskelijoiden osakunnissa ja kauppakorkeakoulun KY Clubilla järjestetyt tanssit ja diskot, kuten KY:llä järjestetty SiskoDisko vuonna 1972, olivat erään aikalaisen mukaan myös Suomen ensimmäiset naistentanssit. Myös opiskelijaelämään tiiviisti kuuluneet illanviettopaikat, Iskeri, Kåren ja DiskoTeku, olivat tämän alueen edelläkävijöitä. Ensimmäinen kaupallinen disko oli tietävästi vuonna 1971 Linnankatu 23:ssa avattu Viljon Disco eli Viljoteekki ja sen myötä Turkuun avattiin liuta ”aitoja” maailmanluokan tasoa jäljitteleviä diskoravintoloita, kuten Rosegarden, Hotelli Ruissalon yökerho, Kilta, Foija, Ladyhill (aiemmin Club Socis) ja Ikituurin Rendez-vous.

Diskokulttuuriin liitetty pinnallisuuden määritelmä kuvasi osittain tuon musiikin asemaa jo tässä vaiheessa, mutta jakolinjat jyrkentyivät erityisesti 1970-luvun rock-kulttuurin ja punk-etiikan puristuksessa. Monentyyppinen musiikki sai tilaa tiskijukkien ohjelmistossa jo suomalaisen diskokulttuurin alkuaikoina. 1970-luvun alun nuorisodiskoissa saattoi Sweetin purkkapopin rinnalla kuulla Jimi Hendrixin kitarointia ja jopa progressiivista poppia. 1980-luvulle tultaessa tanssiravintolat tilasivat yhä useammin levyjä pyörittämään tiskijukia, jotka soittivat paikasta ja illasta riippuen myös vanhempaa kotimaista tanssimusiikkia, kuten tangoa, valssia, humppaa ja jopa jenkkää, yhdistettynä päivän kuumimpiin disko- ja pophitteihin, kuten Laura Braniganin 'Self Control'- (1984) ja Mike Oldfieldin 'Moonlight Shadow' -kappaleisiin (1983).

Tähän musiikillisesti avarakatseiseen tiskijukkakonseptiin tukeutui erityisesti vuosina 1981–1995

toiminut turkulainen Musanova -ohjelmatoimisto, joka oli erikoistunut myymään ravintoloille kokonaisvaltaisia tanssiravintolakonsepteja. Ravintolakohtaisesti räätälöityjen levy- ja soittolistojen lisäksi yhtiö tarjosi tanssipaikoille äänentoisto- ja efektipalvelut (Discomaster) ja hotelli- ja ravintolakalusteet (Decomaster). Suomeen rantautunut disko- ja levymusiikkipalvelu herätti alusta asti pelkoja ja vastenmielisyyden väristyksiä elävän musiikin ystävien ja tanssimuusikoiden keskuudessa, varsinkin kun ravintolat ryhtyivät nopeasti minimoimaan kulujaan palkkaamalla mieluummin levyjä pyörittäviä tiskijukkaa kuin monihenkisiä tanssiorkestereita. Kansainvälisestikin laaja huoli elävän musiikin kohtalosta mekaanisen musiikin puristuksessa sai erilaisia ilmentymiä, joihin esimerkiksi muusikkojen liitot reagoivat hanakasti.

Musanova saavutti konseptillaan nopeasti eräänlaisen monopoliaseman turkulaisessa tanssiravintolamaailmassa. Tämä enteili myöhempien paikallisten ravintolaparonien, kuten Seppo ”Sedu” Koskisen, kokonaisvaltaista otetta ravintola- ja yökerhobisneksessä. Toimivaksi osoittautunut konsepti levittäytyi ympäri Suomea. Vuoroin musiikki-isäntänä ja vuoroin tiskijukkana tunnettu levynkääntäjä pyöritti vinyyliekkoja Kolmen Korpraalin (Uittamo) ja Suopursun (Varissuo) kaltaisissa lähiöravintoloissa, lähikuntien ravintoloissa, kuten Kivitaskussa (Kaarina) ja Naantalin Hovissa (Naantali), sekä Turun keskustan legendaarisissa tanssiravintoloissa, kuten Valenciassa Eerikinkadulla ja Puutorin laidalla sijainneessa Elli & Gunnarissa. Kahdessa jälkimmäisessä tanssi naistenhakuineen saattoi alkaa jo puolenpäivän maissa jatkuen yöhön kello puoli kahden valomerkkiin asti. Valenciaan kiivettiin korkeita portaita pitkin, joiden yläpäässä portsarilla oli hyvää aikaa tarkistaa, oliko tansseihin pyrkijä jo nauttinut ”pohjia” vai valmis tukeutumaan ravintolan tarjoamiin pöytiinkannettuihin perinteisiin drinkkeihin, kuten kossukolaan – tai uudempiin – kuten Lumumbaan ja Siniseen enkeliin.

Musiikkitarjonta aaltoili pareina tarjotuista humpista ja tangoista päivän kansainvälisiin diskohitteihin, mutta Valencian kaltaisten tanssipaikkojen vankan musiikillisen selkärangan muodostivat 1980-luvun kotimainen, tanssibiitillä höystetty iskelmä, johon olivat erikoistuneet esimerkiksi Kake Randelin ja Matti Esko. Suomalaisen arjen henkinen tuska kuului vahvasti niin Jamppa Tuomisen tuotannossa kuin Reijo Kallion huippusuosituissa hitaissa fokseissa ’Viikonloppuisä’ (1980) ja ’Yksinäinen’ (1979), jotka pukivat sanoiksi ja säveliksi 1970-luvun lopun lama-ajan miehisiä tunteja. Niitä kierrätettiin suomalaisessa iskelmä- ja tanssimusiikissa myös pitkin 1980-luvun nousukautta.

Toisenlaista eetosta ja tunnelmaa edusti esimerkiksi Suomessakin valtavan suosittu saksalainen syntetisoijapop-duo Modern Talking (1984–1987, 1998). Duo rakensi maailmanlaajuisilla hiteillään, kuten ’You're My Heart, You're My Soul’ (1984) 1980-luvun nousukauden tunnelmaa. Tätä tunnelmaa hyödynsi kansainvälisessä disko- ja tanssimusiikissa erityisesti saksalainen diskotuotanto,

jota Suomessa alettiin näppärästi nimittää 'Hansa-humpaksi'. Nimi juontuu Berliinissä vuonna 1960 perustetusta Hansa-levymerkistä, joka tunnettiin myös nimillä Hansa Musik Produktion ja Hansa International. Yhtiö oli erikoistunut syntetisoija- ja studiomuusikkopohjaiseen diskomusiikkiin ja sen suurin menestys oli Boney M lukuisilla hitillään, kuten 'Rivers of Babylon' (1978).

Kun Turussa laulajaveljekset Matti ja Teppo pistivät suosiossa kovasti kamppoihin Hansa-humpalle, heijasteli tuon ajan musiikkimaku tiskijukkaravintoloissa laajemminkin suomalaisten rakkautta kansallista populaariviihdettä kohtaan. Tämän perinteen jatkumisessa erikoinen ilmiö olivat Paimion Poimari-ravintolan lauantain tanssi-illat, joissa keskiyön aikaan soitettiin aina letkajenkka, esimerkiksi Katri-Helenan 'Minne Tuuli Kuljettaa' (1965). Ravintolan ympäri tuolloin kiemurtelevan letkajenkakajonon merkitys paimiolaiselle identiteetille on jäänyt ainakin tämän artikkelin kirjoittajalle arvoitukseksi.

Edellä mainituistakin erityispiirteistä johtuen varsinaissuomalainen ravintola- ja diskokulttuuri olisivat mainio aihe laajemman tutkimuksen aiheeksi. Tutkimusta tarvitaan tuottamaan monipuolinen kuva tästä 1970- ja 1980-luvuilla turhaan aliarvostetusta populaarikulttuurin muodosta, jonka kulttuuriset ja yhteisölliset merkitykset ulottuvat paljon syvemmälle kuin keskusteluun diskoissa soitetun musiikin laadukkuudesta.

Lähdeluettelo

Alkuperäisaineisto

Linnamaa, Joke, Lehtinen, Jari ja Ripatti Tapani. Suomen Diskokulttuurin historia: Osat 1, 2 ja 3 (lyhyt oppimäärä). Verkkosivu.

[http://www.jokelinnamaa.fi/main/Joke_Linnamaa/Diskokulttuurin_historia.html.] Haettu 14.12.2016.

Kallioniemi, Kari: Disko jonka Jaska rakensi. *Kantti* 6/1988, 35–43.

Tutkimuskirjallisuus

Avelin, Liisa: *Kåren Kellari. Karhulalaisdisko ja sen yhteisöt 1969–1979*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 117, Jyväskylä 2014.

Jalkanen, Pekka ja Kurkela, Vesa: *Suomen Musiikin Historia. Populaarimusiikki*. Helsinki, WSOY 2003.

Mattlar, Mikko: *Stadin Diskohistoria*. Omakustanne, 2017.

Williamson, John ja Cloonan, Martin: *Players' Work Time. A History of The British Musicians' Union*.

Manchester, Manchester University Press 2016.